

Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimlerinin Değerlendirilmesi: Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri

Mehmet Salih YILDIRIM

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim
Dalı

Arif ÖZSAĞIR

Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Öz: Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yüzünü batıya çevirmiş olan Türkiye özellikle ekonomik alanda Avrupa Birliği ülkelerinin önemli bir partneri olmuş ve bu ülkelerin yer aldığı organizasyonlar içerisinde yer almak istemiştir. Nitekim 1963 yılında Ankara Anlaşmasıyla başlayan süreç 1996 yılında Gümrük Birliğine üyelikle yeni bir boyut kazanmıştır. Gümrük mevzuatının da bu bağlamda birliğe uyumlu hale getirilmesi önemli bir süreci oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gümrük, Gümrük Kanunu, İthalat Rejimi, İhracat Rejimi

An Evaluation of Customs Regimes according to European Union Compliance Framework: The Effect of the Customs Union on Turkey's Foreign Trade

Abstract: Since establishment of Turkish republic, Turkey has turned face towards West. Especially in the economic field Turkey has become an important partner of European Union countries and has took part in organizations created by EU. The process that began by Ankara Treaty at 1963 resulted in the customs union membership and gained a new dimension. In this context, it has been an important process to harmonize the customs legislation with the union.

Key words: Customs, Customs law, Import regime, Export regime

I.GİRİŞ

1948 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) yürürlüğe girmesiyle, dünyada dış ticaretin serbestleşmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır.1 Ocak 1995 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulması dünya ticaretinin serbestleşmesi ve genişlemesinde diğer önemli aşamalardan biridir.

Dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelere Türkiye'de kayıtsız kalmamış bu doğrultuda ekonomi politikalarını şekillendirmiştir. Türkiye

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

özellikle 1980 yılından itibaren ithal ikameci sanayileşme stratejisini terk etmiş ve bu politikanın yerini dışa dönük ekonomik kalkınma stratejisi almıştır. Bu strateji doğrultusunda izlenen ithalat politikası çerçevesinde ithalatta önemli yapısal değişiklikler gerçekleştirilmiş, kotalar ve ithal yasaklamaları kaldırılmış, kambiyo rejimi uluslararası kurallar doğrultusunda serbestleştirilmiştir.

Türkiye'nin özellikle ekonomik ve siyasal bütünleşme çalışmalarında Avrupa Birliği (AB) ile bütünleşme çalışmaları 22 yıl süren geçiş sürecinin tamamlanarak 1.1.1996 tarihinden itibaren tam üyelik sürecinde Gümrük Birliğine girmesiyle son döneme girmiştir. Türkiye'nin Gümrük birliğine girmesiyle 1615 sayılı gümrük kanunu yerini AB ile paralel ve AB'ye uyum doğrultusunda değiştirilen 4458 Sayılı Gümrük Kanununa bırakmıştır.

Çalışmamız da gümrük rejimleri mevzuattaki ayırım dikkate alınarak; ekonomik etkili gümrük rejimleri ve ekonomik etkili olmayan gümrük rejimleri olmak üzere açıklanmaya çalışılmıştır. Rejim sonlandırılıncaya kadar gümrük gözetiminde olan, vergisi alınmayıp teminata bağlanan ve bu rejimlerin kullanılması belli mercilerin iznini gerektiren ekonomik etkili gümrük rejimleri; antrepo rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi, geçici ithalat rejimi, hariçte işleme rejimi ve dâhilde işleme rejimi olmak üzere beş başlık altında ayrı ayrı açıklanmıştır. Ekonomik etkili olmayan gümrük rejimlerinden, transit rejimi, serbest dolaşıma giriş rejimi ve ihracat rejimi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliğine dahil olmasıyla gümrük birliğinin öncesinde ve sonrasında Türkiye'nin AB ve üçüncü ülkelerle olan ticareti incelenerek mevzuat gümrük birliğinin Türkiye'nin dış ticaretine etkileri değerlendirilmiştir.

II. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

2.1. Gümrük Rejimleri

Türkiye Gümrük Bölgesine giren veya gümrük bölgesinden çıkan eşya, beyan sahibinin talebine göre bir gümrük rejimine konu edilebilir. Gümrük mevzuatı her rejim için farklı kurallar koymuştur. Eşyaya uygulanacak kuralların tespit edilmesi açısından eşyanın hangi rejime konu edileceği bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Mevzuatla her rejim için farklı kurallar öngörüldüğünden, hem yükümlülerin bu kurallara uygun hareket etmeleri hem de gümrük idarelerinin kontrollerini rejimin kuralları çerçevesinde yerine getirmek durumundadırlar.

Eşya üzerinde tasarruf yapma hakkı olan kişi, belli koşulları yerine getirmek suretiyle eşyayı bir gümrük rejimine sokabilir. Bu koşullar; gümrük beyannamesinin gümrük idaresine verilmesi, ilgili gümrük rejimi için gerekli bütün dokümanların gümrük idaresine sunulması, ekonomi etkili rejimler için

veya nihai kullanım gibi durumlarda gerekli yetkilerin alınması, eşyanın gümrük idaresine sunulması, gerekli olan durumlarda vergilerin ödenmesi veya teminatın verilmesidir.

İlgili gümrük rejiminin koşullarının karşılanması ve eşyanın herhangi bir yasaklama veya kısıtlamaya tabi olmaması koşuluyla ithalatçı veya ihracatçının eşyayı istediği gümrük rejimine konu edebilmesi mümkündür. Gümrük mevzuatı, gümrük rejimlerini “ekonomik etkili gümrük rejimleri” ve “ekonomik etkili olmayan gümrük rejimleri” şeklinde ikiye ayırmıştır.

2.1.1. Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri

A) Dâhilde İşleme Rejimi

1980 yılından itibaren uygulanmaya başlanan ihracata yönelik kalkınma stratejisine bağlı olarak düzenlenen İhracatı Teşvik Mevzuatının, Gümrük Birliği çerçevesinde, ülkemiz ekonomisi ve dış ticareti de dikkate alınarak AB'nin Gümrük Koduna uygun hale getirilmesi yoluyla oluşturulan ve 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe giren bir rejimdir (Uzun, 2006:29).

Dâhilde işleme rejiminin temel amacı; ülke içinde dünya fiyatlarından temin edilemeyen, üretimi bulunmayan veya yetersiz olan, istenilen kalitede olmayan eşyanın gümrük muafiyetli (Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmaksızın) ithaline olanak sağlanması yoluyla girdi maliyetlerini azaltarak ürünlere dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak yoluyla ihracatı artırmak olarak ifade edilebilir. Ayrıca; üretim ve ticaret hacmini artırmak, katma değer yaratmak, istihdamı artırmak, ihraç ürünlerini ve ihraç pazarlarını çeşitlendirmek gibi amaçları da sıralanabilir (Akçın ve Yunar, 2004:6).

Dâhilde işleme rejimi, serbest dolaşıma girmiş veya girmemiş eşyanın her türlü işleme faaliyetine tabi tutulmasına imkân sağlayan ekonomi etkili bir gümrük rejimidir. Yabancı ülkelere getirecekleri ürünleri Türkiye Gümrük Bölgesinde herhangi bir şekilde işçiliğe tabi tutarak veya Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşya ile işlendikten sonra yine yabancı ülkelere ihraç etmek isteyen müteşşebisler açısından, gümrük mevzuatının sunduğu en avantajlı rejim dâhilde işleme rejimidir (Gökçelik, 2005:65).

Dâhilde İşlem Rejimi Kapsamında: İthalatta şartlı muafiyet, ithalat esnasında alınan vergilerin geri ödenmesi ve eşdeğer eşya kullanım sistemleri uygulanmaktadır.

İthalatta Şartlı Muafiyet Türkiye de yerleşik olan firmaların ihracatını taahhüt ettikleri ürünleri üretiminde kullanacakları hammadde yardımcı madde yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerini bedelli veya bedelsiz olarak ithali, alınması gereken her türlü vergi miktarı karşılığında teminat yatırılması

karşılığında gümrüksüz olarak ithal edilmektedir. İthalat esnasında alınan vergilerin geri ödenmesi: İthalatı sırasında her türlü vergileri ödenerek serbest dolaşıma giren bir eşyanın işlem görmüş ürünler şeklinde dâhilde işleme izin belgesi kapsamında 3'üncü ülkelere ihraç edilmesinden sonra ithalatta ödenen vergilerin geri ödenmesi anlamı taşır. Eşdeğer Eşya Kullanımı: İşlenerek İhraç edilecek ürünlerin üretiminde ithal eşyası yerine eşdeğer eşya olarak serbest dolaşımdaki eşyanın kullanılması da söz konusu olabilir. İşlenmiş ürünlerin üçüncü ülkelere ihracından sonra Dış Ticaret Müsteşarlığından alınacak dâhilde işleme izin belgesi ile ihraç edilen ürünün üretimde kullanılan serbest dolaşımdaki hammaddeler yardımcı madde yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerini ithalinde KDV haricindeki tüm vergiler süresi içinde başvurmak koşulu ile alınmamaktadır. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında kurulan Gümrük Birliğini bir koşulu olarak AB ülkelerinde serbest dolaşımda bulunan mallar Türkiye'de de serbest dolaşım hakkına sahiptir. Dolayısı ile Türkiye'de üretilen bir malın kullanılmak üzere AB'den mamul yarı mamul ambalaj malzemesi vb. malların ithal edilmesini dâhilde işleme rejimi kapsamında yapılmasını işletmeler açısından sağlayacağı vergi avantajı KDV'nin askıya alınması ile sınırlı kalacaktır. Diğer yandan dâhilde işleme rejimi kapsamında üçüncü ülkelere mal ithalatı yapılması ve bu malların işlenmiş ürünler olarak AB ve Türkiye'nin ortak gümrük alanında serbest dolaşması mümkün değildir. İşlenmiş ürünlerin tekrar üçüncü ülkelere ihraç edilmesi gerekmektedir (Şekeroğlu, 2007:61).

İşlenmiş ürünlerin AT-Türkiye ortak gümrük alanında serbest dolaşıma girebilmesi için girdi olarak kullanılan ithal mallar için ödenmesi gereken ancak dâhilde işleme izin belgeleri askıya alınan vergilerin AB'ye ihracında ödenmesi gerekmektedir. Bu şekilde sonradan ödenen vergilere telafi edici vergiler denilmektedir (Acar, 2000:34).

B) Hariçte İşleme Rejimi

“Hariçte İşleme Rejimi”; Dâhilde İşleme Rejimi'nde olduğu gibi, 1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nun kapsamında değil, Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulamaya konulmuştur. Ancak rejimin kanuni dayanağı olmadığı için, rejimle ilgili bazı kolaylıklar uygulamaya konulamamaktaydı. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu; “Hariçte İşleme Rejimi”ni, Dâhilde İşleme Rejimi'nde olduğu gibi, AB'de olduğu şekliyle yürürlüğe koymuştur (Şekeroğlu, 2007:61).

Rejimin amacı; Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşyanın tamir edilmesi veya yenilenmesi için geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş ürünün tam veya kısmi muafiyetten faydalanarak serbest dolaşıma girmesinin sağlanmasıdır. Kısaca amaç Türkiye de ithal edilen işlem görmüş

ürünlerin aynısını veya benzerini üreten üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilememesi kaydıyla ihracatı teşvik etmektir.

Hariçte işleme rejimi dâhilde işleme rejiminin tersi istikametinde işleyen bir rejimdir. Dâhilde işleme rejimi kapsamında ham veya yarı mamul eşya işlenip yeniden ihraç edilmek üzere Türkiye Gümrük Bölgesine getirilirken, hariçte işleme rejimi kapsamında genellikle serbest dolaşımdaki ham veya yarı mamul eşyanın işlem görmek üzere Türkiye gümrük bölgesinden çıkartılıp yeniden ithal edilmesi söz konusudur. Serbest dolaşımda bulunan eşya dışında, örneğin, dahilde işleme rejimi çerçevesinde gelen ve serbest dolaşımda bulunmayan eşya da hariçte işleme rejimine konu olabilir (Gökçelik, 2005:131).

Rejimin isleyişinde başlıca üç asama bulunmaktadır. Birinci aşamada serbest dolaşımda bulunan eşya Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici olarak ihraç edilir. İkinci aşamada eşya Türkiye Gümrük Bölgesi dışında işleme faaliyetine tabii tutulur. Üçüncü aşamada ise dışarıda işlenen ürün yeniden ithal edilir ve tam veya kısmi muafiyet kapsamında serbest dolaşıma sokulur.

C) Gümrük Antrepo Rejimi

Antrepo kelimesi, malların gümrük sınırları dâhilinde muhafazası amacıyla konulduğu yerleri ifade etmekte olup bir tür depo işlevi gören açık veya kapalı mahallerdir. Avrupa Birliği Gümrük Kanunu'na göre ise, her topluluk üyesi ülkenin gümrük idarelerince uygun görülen koşullarda ve yerlerde açılan, gümrük gözetimi ve denetimi altında bulunan yerlere gümrük antreposu adı verilmektedir (Dölek, 1999:199).

Gümrük gözetimi altında bulunan eşyanın veya izin verilmesi durumunda, ihracata konu olan malın konulduğu yerler “Gümrüklü Antrepo” olarak isimlendirilmektedir. Gümrüklü Antrepoları işleten taraflara “Antrepo işleticisi” denilirken, Antrepo Rejimi beyanında bulunan veya yasal temsilcisi de “Kullanıcı” olarak adlandırılır (Canitez, 2008:169).

Antrepolar , “Genel ve Özel Antrepolar” olarak ikiye ayrılmaktadır;

Genel antrepo, eşyanın konulması için herkes tarafından kullanılabilen işleticisinin ve kullanıcısının farklı kişiler olduğu antrepolardır; özel antrepolar ise, yalnız antrepo işleticisine ait eşyasının konulması amacıyla kurulan, işletici ve kullanıcının aynı olduğu gümrük antrepolarıdır. Serbest dolaşımda olmayan eşya sergilendiği fuar ve sergiler de özel antrepolardır. Parlayıcı ve patlayıcı veya bir arada buldukları eşya için tehlikeli olan ve korunmaları özel tertip ve yapılara gerek gösteren Müsteşarlıkça belirlenmiş eşya, ancak bu niteliklerine uygun genel veya özel antrepolara konulabilir. Posta idarelerinin sorumluluğu ve gümrüğün denetlemesi altındaki yabancı kolilerin konulduğu kapalı yerler genel antrepo sayılır.

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

Gümrük idarelerinin antrepo işletmediği veya işletmeler dahi yeterli olmadığı durumlarda Gümrük Müsteşarlığı'ndan izin almak kaydıyla Gümrüklü Antrepoların açılması ve işletilmesi mümkündür. Teorik olarak Gümrüklü Antrepolarında bir eşyanın kalma süresi sınırsızdır. Bu nedenle antrepodaki malın sahibi olan işletme, ihtiyacı kadar olan malı antrepodan çekerek, sadece çektiği mala konu olan vergileri öder (Canitez, 2008:171).

D) Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi

1615 sayılı gümrük kanunda olmayıp 4458 Sayılı Kanun'un 123 – 127 inci Maddeleri'nde düzenlenen Gümrük Kontrolü Altında İşleme rejimi; serbest dolaşıma girmemiş eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinde, ithalat vergilerine ya da ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan eşyanın durumunu ve niteliğini değiştiren işlemlere tabi tutularak ve elde edilen işlenmiş ürünlerin gümrük vergileri üzerinde serbest dolaşıma girmelerine olanak sağlayan bir rejimdir.

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi sayesinde, ithal eşyası üzerinde birtakım katma değer yaratan işlemlerin Türkiye Gümrük Bölgesinde yapılması ve böylece Türkiye'ye istihdam sağlayan bir ortam oluşturulması mümkün olmaktadır. Örnek vermek gerekirse; bir kısmı hasarlı olan ve hasarı giderildikten sonra serbest dolaşıma sokulacak olan eşyanın hasarının yurtdışında giderilmesi durumunda, hasar giderilmesine ilişkin olarak yaratılacak katma değer yurtdışında kalacaktır. Hâlbuki eşya hasarlı olarak ülkemize gelse ve gümrük kontrolü altında işleme faaliyeti sonucunda hasarı giderildikten sonra serbest dolaşıma sokulsa, bu durumda hasar giderilmesinden kaynaklanan katma değer ülkemizde kalacaktır (Uzun, 2006:45).

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi; bir malın üretiminde girdi olarak kullanılacak mamulün ithali sırasında, herhangi bir ticaret politikası önlemi uygulanmamaktadır. Girdinin ithali sırasında gümrük vergisi ve KDV tahsil edilmemekte bu vergilerin tahsili işlenmiş ürünün serbest dolaşıma gireceği zamana ertelenmektedir. Bu rejimin en önemli faydası; vergi ödeme zamanının, malın serbest dolaşıma gireceği zaman ertelenmesidir (Yerci, 2001:34-35).

Bu rejimin uygulanabileceği durumlar bir liste ile belirlenmektedir. "Gümrük kontrolü altında işleme izni"; sadece Türkiye Gümrük Bölgesi'nde yerleşik kişilere verilmekte, işlenmiş ürünler içinde ithal eşyasının teşhisinin mümkün olduğu, eşyanın işlenmesinden sonra, bu rejime tabi tutulmasından önceki niteliğine veya durumuna dönüştürülmesinin ekonomik olarak mümkün bulunmadığı, rejimin uygulanmasının, ithal eşyasının tabi olduğu menşe ve miktar kısıtlaması kurallarının etkilerini saptırmadığı, Türkiye'deki benzer eşyanın üreticilerinin temel ekonomik çıkarlarını olumsuz etkilemediği hallerde ve bir işleme faaliyeti yaratma veya devam ettirme yönündeki ekonomik

amaçlara uyulması şartıyla işleme işini yapan veya yaptıran kişinin talebi üzerine verilmektedir.

E) Geçici İthalat Rejimi

Geçici ithalat rejimi, serbest dolaşıma girmemiş eşyanın ithalat vergilerinden tamamen ya da kısmen muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, Türkiye Gümrük Bölgesi içinde kullanılması ve bu kullanım sırasındaki olağan yıpranma dışında, herhangi bir değişikliğe uğramaksızın yeniden ihracına olanak sağlayan hükümlerin uygulandığı ekonomik etkili bir gümrük rejimidir (Erol, 2004:5). Geçici ithalat rejiminde muafiyetin şartı, eşyanın rejim ile belirlenen şartlar dışında kullanılmaması, eşyanın geçici olarak kaldığı sürece herhangi bir işçiliğe tabi tutulmaması ve gümrük idaresince belirlenen süre içinde rejimden çıkarılmasıdır. Rejimin amacı, Türkiye Gümrük Bölgesi'ne geçici süreyle gelecek eşyaya mevzuatta öngörülen düzenlemeler dâhilinde belirlenen kolaylığın sağlanmasıdır.

Geçici ithalat rejimine tabi tutulan eşya, Türkiye Gümrük Bölgesi'nde verilen süre içinde bir değişikliğe veya işçilik faaliyetine tabi tutulmaksızın, kullanımı nedeniyle doğabilecek olağan yıpranma dışında asli niteliklerini kaybetmemelidir. Ancak, eşyanın bu bölgede kullanımı sırasında işlevini yerine getirmeyecek duruma gelmesi halinde, asli nitelikleri değişmeyecek şekilde tamir edilmesi mümkün olmaktadır.

Genel olarak, ticari niteliği olmayan, ekonomik bir kazanım amaçlanmayan ve yurt dışına yeniden ihracına kesin gözüyle bakılan eşya ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanır. Diğer taraftan, tam muafiyetten faydalanacak eşya içinde yer almayan veya yer aldığı halde tam muafiyete ilişkin koşullarını sağlamayan eşya ithalat vergilerinden kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanır (Erol, 2004:10).

İthalat vergilerinden tam muafiyetten yararlanacak eşya; mesleki teçhizat, sergi, fuar, toplantı ve benzeri etkinliklerde gösterime ya da kullanıma sunulan eşya, sanat eşyası, antika eşya ve mücevherat, ses görüntü veya veri taşıyan eşya ve reklam malzemesi, pedagojik materyal ve bilimsel malzeme, tıbbi ve cerrahi teçhizat ile laboratuvar teçhizatı, doğal afetlerde gönderilen yardım malzemesi, ambalajlar, yolcuların beraberinde getirdiği kişisel ve sportif amaçlı eşya, turistik tanıtım materyali, canlı hayvanlar ve bunlara ait teçhizat, sınır bölgelerinin altyapı inşaatında kullanılan teçhizat, gemi adamlarının ihtiyaç malzemesi, konteynırlar, paletler, ihracatı teşvik amacıyla ihraç edilecek ürünlerin üretiminde kullanılan malzemelere ve numunelere ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat izni verilir.

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanacak eşya içinde sayılmayan veya sayıldığı halde tam muafiyete ilişkin koşulları sağlamayan eşya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanır. Genel olarak, ekonomik bir kazanç sağlayacak ve ticari niteliğe sahip olan eşya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal edilmektedir. Örneğin; baraj inşaatında kullanılacak ve Türkiye'den temin edilmesi mümkün olmayan bir vinç kısmi muafiyet kapsamında geçici olarak yurda girebilir (Erol, 2004:40).

Geçici ithalat rejiminden faydalanamayacak eşya; Türkiye'ye ithali yasak olan eşya, Türkiye Gümrük Bölgesinde kullanım süresinin uzunluğuna bağlı olarak ülke ekonomisine zarar verecek eşya, kullanımı itibariyle ayniyet tespiti mümkün olmayacak eşya, komple tesis, büro eşyası, yedek parça, özel amaçlı kullanılacaklar dışındaki kara taşıtları ve deniz taşıtları, ekonomiye bir katkı sağlamayacak kişisel kullanım amacıyla getirilecek ev eşyası ve diğer eşya, her türlü tekstil ve konfeksiyon ürünleri rejim kapsamında tam ve kısmi muafiyetten faydalanmazlar.

Rejimin isleyebilmesi için, öncelikle izin alınması gereken durumlarda izin prosedürünün tamamlanması gerekir. Rejimden faydalanabilmek için Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olma şartı aranmaz. Eşyanın rejime konu olması beyan ile baslar. Beyanla beraber taahhütname ve teminatın gerektiği hallerde eşya için teminat da verilmesi gerekir. Kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine konu olacak eşya için her ay itibariyle vergiler tutarının % 3'ü şeklinde ithalat vergileri tahsilâtı yapılır (Uzun, 2009:59). Geçici İthalat Rejiminde kısmi muafiyet suretiyle her ay alınan %3'lük verginin dışında kalan vergi miktarı teminat altına alınarak kalan vergi miktarı güvence altına alınır. Tam muafiyet suretiyle geçici ithale ilişkin durum ve özel şartlar saklı kalmak üzere, eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi'nde kalma süresi 24 aydır. Geçici İthalat Rejimi'nden yararlanan hak sahibinin hak ve mükellefiyeti, bu rejimden yararlanmak üzere konulmuş şartları yerine getiren diğer kişilere devredebilir. Yeni hak sahibi ancak, eşya ile ilgili kalan süreyi kullanır. Devir aynı ay içerisinde kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal izni verilmiş iki kişi arasında gerçekleştirildiği takdirde, ayın tamamı için tahakkuk ettirilen gümrük vergileri ilk hak sahibi tarafından ödenir. Kısmi muafiyet uygulaması dışında, eşya ile ilgili vergi mükellefiyeti doğduğunda, hesaplanan vergi tutarından, eşyanın kısmi muafiyete tabi tutulmasından dolayı ödenen vergiler düşülür.

2.1.2. Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri

A) Transit Rejimi

Transit Rejimi, 4458 sayılı Gümrük Kanununun 84 üncü maddesinde; "İthalat vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayan serbest

dolaşıma girmemiş” ve “ihracatla ilgili gümrük işlemleri tamamlanmış”, eşyanın, gümrük gözetimi altında Türkiye Gümrük Bölgesi içindeki bir noktadan diğerine taşınmasına uygulanan bir gümrük rejimi olarak tanımlanmıştır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere ithal eşyası ve gümrük işlemleri tamamlanmış ihraç eşyası transit rejiminin konusunu teşkil etmektedir. Ayrıca transit rejimine konu olan ithal eşyası ticaret politikası önlemlerine ve ithalat vergilerine konu olmamaktadır. Herhangi bir eşyanın uluslar arası ticareti yapılırken eşya karşı ülke gümrük idaresi yetki alanına girdiğinde gümrük idaresince eşyaya ilişkin gümrük vergileri, diğer vergiler talep edilmekte ayrıca eşyaya ilişkin varsa ticaret politikası önlemleri uygulanmaktadır. Söz konusu eşyanın ihracı yapılan ülkeye girmesinden önce eşyanın birçok ülke sınırından geçmesi ve dolayısıyla birçok gümrük idaresinin görev alanına girmesinden dolayı her gümrük idaresinin eşyaya aynı şekilde bir prosedür uygulayacağı bir sistemin ticareti ne oranda zorlaştıracığı aşikârdır. Bu çerçevede eskiden beri ticaretin kolaylaştırılmasının gündemde olduğu dünyamızda bu sorunun aşılması için transit sistemi benimsenmiştir. Transit sistemi; eşyanın ihracı yapılan ülkeye kadar geçtiği gümrük bölgelerinde herhangi bir vergi ve benzeri ek ödemeleri yapmadan herhangi bir ticaret politikası önlemine tabi tutulmadan geçişini sağlayan ve bu şekilde taşıma avantajı sağlayarak taşıma maliyetlerini düşüren bir sistemdir. En basit haliyle eşyanın bir gümrük noktasından başka bir gümrük noktasına taşınması olarak ifade edebileceğimiz transit rejimi, eşyanın taşınmaya başladığı noktadan başlayıp eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulana kadar geçen zaman sürecini kapsayan, ithalat ve ihracatta gümrük işlemlerinin ithalatçı veya ihracatçının bulunduğu yerlerde tamamlanmasına imkân veren veya ülke geçişlerinde gümrük işlemlerini kolaylaştıran ve bu şekilde işlem maliyetlerini ortadan kaldıran bir gümrük rejimidir (Şedele, 2009:3-4).

TIR sözleşmesi, karayolu taşımacılığında birden çok ülkeyi geçerek eşya taşıyan taşıtlar ile eşyanın gümrük işlemlerini kolaylaştırmak üzere uluslar arası uygulaması olan bir sistem geliştirmiştir. Bu sistemde eşya sözleşmeye taraf bütün ülkelerde geçerli olan ve TIR karnesi adı verilen belge kullanılarak taşınmakta ve TIR karnesi teminat yerine geçtiği için taşıyıcıdan ayrıca teminat istenmemektedir. Ortak transit, Avrupa Birliğinin transit rejimidir. Türkiye, aday ülke olarak ortak transit rejimini benimsemiş ve Ortak Transit Yönetmeliği ile bunu tek taraflı olarak mevzuatına aktarmıştır. Ortak transit rejiminde T1 ve T2 olarak iki alt rejim bulunmaktadır. T1 rejimi eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi içinde transit olarak bir gümrük idaresinden diğer bir gümrük idaresine taşınmasında uygulanır. T2 rejimi, Türkiye Gümrük Bölgesine T2 rejimi kapsamında gelen Topluluk eşyasının yeniden gönderilmesi durumunda uygulanır. Ortak transit rejimi, aynı TIR sözleşmesinde olduğu gibi transit işlemlerini basitleştirmeye, belge standardı getirmeye, teminatla ilgili işlemleri

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

kolaylaştırmaya dayanan bir Transit Sistemidir. Ortak transit sistemi Avrupa Birliğinde NCTS adı altında bilgisayarlı uygulamaya geçmiştir. Bu uygulama ile birlikte taraf ülkeler transit rejimine konu eşyaya ilişkin bilgileri birbirlerine elektronik mesaj şeklinde göndermekte, bu şekilde aynı data üzerinden bütün ülkeler transit işlemlerini gerçekleştirmektedirler. NCTS sayesinde gümrük idarelerinin, eşya gelmeden gelen verisi üzerinde risk analizi yapmak suretiyle gümrük kontrollerini daha kısa sürede yapmalarının önü açılmış aynı zamanda sevkiyatların güvenliği de artırılmıştır (Gökçelik, 2005:164-166).

Transit rejiminde gümrük yükümlüğünün doğması rejime konu olan eşya ile ilgili olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birinci durum eşyanın transit rejiminden serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihinde başlar ve ithalat vergilerinin hesaplanmasında bu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurları dikkate alınır. Transit rejiminde gümrük yükümlüğünün doğacağı ikinci durum ise transit rejimine konu olan eşyanın gümrük idaresinin bilgisi dışında gümrük gözetiminden çıkartılarak rejimin ihlal edilmesi durumudur. Böyle bir durumda ithalat vergilerinin hesaplanmasında eşyanın gümrük gözetiminden çıkarıldığı tarih esas alınır. Gümrük yükümlüğünün doğduğu tarih kesin olarak tespit edilemiyorsa vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarının uygulanması için dikkate alınacak tarih gümrük idaresinin bu eşya için gümrük yükümlülüğü doğduğu sonucuna vardıkları tarihtir.

B) İhracat Rejimi

İhracat kavramı İhracat rejimi açısından değerlendirilecek olursak, ihracat; bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkışlardır. Bu noktada ihracatçı tanımının verilmesi yerinde olacaktır. İhracatçı; ihraç edeceği mala göre ilgili İhracatçı Birliğine üye olan gerçek usulde vergiye tabi gerçek ve tüzel kişi tacirler ile Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı olup, üretim faaliyeti ile iştigal eden esnaf ve sanatkârlarla, konsorsiyumlar ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte, hukuki tasarruf yapma yetkisi bulunan diğer ortaklıklardır. Yapılan işlem açısından bir yurtdışı mal veya hizmet çıktısının ihracat kabul edilebilmesi için temelde üç özellik aranır. Bunlar; işlemim ilgili mevzuat(ihracat rejimi) çerçevesinde yürütülmesi, fiili ihracatın gerçekleştirilmesi(intaç), kambiyo taahhüdünün kapatılması (bedelsiz ihracat hariç) (Canitez, 2008:1-2).

a) Rejimin işleyişi

Gümrük kanununun 150. maddesinde belirtildiği üzere Türkiye gümrük bölgesinden ihraç edilecek eşya, ihracata ilişkin gümrük beyannamesi ile yetkili

gümrük idaresine beyan edilir. Gümrük yönetmeliğinin 511. maddesinde özel düzenlemeler, basitleştirilmiş usuller veya uluslararası sözleşmeler kapsamında ihraç eşyası; sözlü beyan formu, kumanya listesi, özel fatura, ticari veya idari belge, ATA karnesi, tamamlayıcı beyan ile de ihraç eşyasının beyanı mümkündür.

İdari veya ticari bir belge ile ihracat beyanı Gümrük Yönetmeliğinin 152. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre; aynı gümrük idaresinden sürekli ve periyodik olarak kitap ve diğer basılı yayın ihraç edenler ile gemilere kumanya, yağ, yakıt ve diğer malzeme verme şeklinde ihracat gerçekleştirenler, beyanname yerine ticari veya idari bir belge tescil ettirmek suretiyle ihracat işlemi yapabileceği belirtilmiştir.

Gümrük yönetmeliğinin 153. maddesinde kayıt yoluyla yapılacak ihracat açıklanmıştır. Gümrük idaresince izin verilmesi halinde, ihracat işlemleri, eşya gümrüklü sahaya gelmeden doğrudan gümrük idarelerinin belirlediği ya da uygun gördüğü yerde veya kendi tesislerinde basitleştirilmiş usul çerçevesinde kayıt yoluyla yapılabileceği açıklanmıştır.

b) İhracat şekilleri

İhracat şekillerini; ihracat işlemlerine göre, ihracatın yapılacağı ülkeye göre iki alt başlık altında ele almak mümkündür.

• İşlemlerine göre ihracat

06.01.1996 tarihli 22515 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ihracat yönetmeliğinde işlem açısından ihracat şekilleri, Özellik Arz Etmeyen İhracat, Kayda Bağlı İhracat ve Özellik Arz eden ihracatlar şeklinde sınıflandırılmıştı. Ancak 27.06.2006 tarihinde İhracat Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle yukarıda söz edilen sınıflandırma yerine, İhracat Şekilleri ve Esasları Şeklinde konu kavramlaştırılmıştır (Canitez, 2008:21-22). İşlemlerine göre ihracat şekilleri bu çerçevede ele alınacaktır. Buna göre işlemlerine göre ihracat şekilleri:

•• İhracat

Eski İhracat Yönetmeliğinde ‘özellik arz etmeyen ihracat’ kavramı yeni yönetmelikte ‘ihracat’ olarak yerini almaktadır. İhracat; bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkışlardır.

•• Bedelsiz ihracat

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

Yürürlükteki kambiyo mevzuatı çerçevesinde bedeli yurda getirilmesi gerekli olmaksızın yurtdışına kesin olarak yapılan mal çıkışlarıdır.

•• Kredili ihracat

Kredili ihracat; ihracat bedelinin Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatında öngörülen süreleri aşacak şekilde yurda getirilmesine imkân tanıyan bir ihracat şeklidir. (Canitez, 2008:23) Kredili ihracat talepleri ile başvurular malın cinsi, ödeme planı ve ödeme süresini kapsayan satış anlaşmasının aslı ve Türkçe tercümesi ile birlikte ihracatçı birliklerine yapılır. Madde veya ülke politikası açısından Ekonomi Bakanlığınca getirilebilecek düzenlemeler kapsamındaki mallarla ilgili kredili ihracat talepleri Bakanlığın görüşü alındıktan sonra, bunun dışında kalan mallara ilişkin talepler ise satış sözleşmesinde belirtilen esaslar dâhilinde doğrudan ihracatçı birliklerince sonuçlandırılır. Kredili ihracat taleplerinin uygun görülmesi halinde ihracatçı birliklerince gümrük beyannamesi üzerine kredili ihracat meşruhatı düşülerek onaylanır. Fiili ihracat tarihinde başlayan kredili ihracat süresi tüketim mallarında iki yıl, yatırım mallarında ise beş yıldır.

•• Kayda bağlı ihracat

Kayda bağlı ihracat ihracı ön izine bağlı liste de yer alan ürünlerin ihracatından oluşmaktadır. Bu liste içerisinde bulunan malların ihracatında işletmeler, gümrük beyannamesi ile birlikte kayıt için ilgili ihracatçı birliklerine müracaat ederler. Birliklerin onay verdikleri gümrük beyannamelerine kayıt meşruhatı düşerek, ihracatçı işletmeye gümrük idaresine tevdi edilmek üzere verirler. İhracatçılar, birliklerce kayıt meşruhatı düşülerek onaylanmış gümrük beyannamesiyle ihracatın yapılacağı gümrük idaresine başvurarak ihracatı gerçekleştirirler.

•• Transit ticaret

Serbest bölgede yerleşik bir firmadan, yurtdışından ya da antrepolardan satın alınan malın, ülkemiz üzerinden transit olarak veya doğrudan doğruya yurtdışına, antrepolara, serbest bölgede yerleşik bir firmaya ya da antrepolara satılmasıdır. Transit ticarete alış ve satış bedellerinin arasında lehte fark olmalıdır. Ancak alış ile satış arasında aleyhte fiyat farkı olması halinde yapılacak talep; aleyhte farkın, kambiyo mevzuatında belirlenen genel terkin limitini aşmaması ya da genel terkin limitini aşmakla birlikte kambiyo mevzuatında belirlenen mücbir sebep hallerine dayandığının tevsiki halinde ilgili bankalarca, aleyhte farkın, genel terkin limitini aşmakla birlikte, mücbir sebep halleri dışında kalan haklı durumlara dayanması halinde Ekonomi Bakanlığınca, sonuçlandırılması gerekmektedir.

•• Serbest bölgelere yapılacak ihracat

Serbest bölge; ülkenin siyasi sınırları içerisinde ancak gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli mali, ticari ve ekonomik alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin kısmen uygulandığı ya da hiç uygulanmadığı, sınaî ve ticari faaliyetler için daha geniş imkânların tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir. Serbest bölgelere yapılacak ihracat ulusal sınırlar içerisinde olmasına rağmen ihracat mevzuatı hükümlerine tabidir. Serbest bölgelerin avantajlarından bazıları şunlardır; serbest bölgelerdeki işletmeler gelir ve kurumlar vergisi ödemezken, bu bölgelerde çalışanlar da gelir vergisi ödemezler bundan dolayı işçilik maliyetleri düşük olmaktadır. Serbest bölgelere yabancı ülkelerden getirilen mallar için gümrük vergisi ödenmez, gümrüksüz alanlar olan bu bölgelerde yüksek miktarda mal stoklanabilir. Ayrıca Türkiye’den serbest bölgelere yapılan ticaretler ihracat sayıldığından, bölgedeki işletmeler KDV ödemediği için mal satın alabilirler.

•• Takas ve bağlı muamele yoluyla yapılan ihracat

Takas, iki ülke arasında olmak üzere, ihraç veya ithal edilen mal, hizmet veya teknoloji transferi bedelinin kısmen veya tamamen mal, hizmet teknoloji transferi veya kısmen döviz ile karşılanmasıdır. Bağlı muamele ise, ikiden fazla taraf arasındaki takas işlemidir. Bağlı muamele veya takas başvuruları ile ilgili ihracatçı birliğine yapılır. İzin süresi altı ayı aşmamak kaydıyla firmanın yaptığı anlaşmada yer alan süre kadardır. Bu süre iki yıla kadar uzatılabilir. Bağlı muamele veya takas iznini müteakip işlemler yürürlükteki ithalat ve ihracat rejimleri çerçevesinde yürütülür (Gökçelik, 2005:148).

•• Ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracat

Ticari kiralama yoluyla yapılan ihracatta malın belli bir süre için yine bir bedel karşılığında yurt dışına çıkarılarak, kiralanması söz konusu olmaktadır. Bu şekilde yapılacak ihracatla ilgili talepler, ülke dışındaki firma ya da kuruluşla yapılan; kiralanacak malın cinsi, teknik özellikleri, gümrük tarife istatistik pozisyon numarası, miktarı, birim fiyatı, kira süresi, kira bedeli ve bu bedelin ödeme şekli ile zamanı ve teslim yeri gibi bilgileri kapsayan kira anlaşması ile birlikte Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracata ilişkin başvuru formundan bir nüsha doldurmak suretiyle üyesi bulunan ihracatçı birliklerine yapılmaktadır (Canitez, 2008:25).

•• Konsinye ihracat

Kesin satışı daha sonra yapılmak üzere dış alıcılara, komisyonculara, ihracatçının yurtdışı şube ve temsilciliklerine eşya gönderilmesi şeklinde gerçekleşen ihracat biçimidir. Konsinye ihracat müracaatı ihracatçı birliklerine

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

yapılır, taleplerde aynı şekilde ihracatçı birliklerince sonuçlandırılır. Konsinye ihracata izin verilmesi halinde ihracatçı birliklerince gümrük beyannamesi üzerine konsinye ihracat meşruhatı düşülerek onaylanır. Konsinye ihracat meşruhat düşülen gümrük beyannamelerinin 30 gün içinde gümrük idaresine sunulması gerekir. Fiili ihraç tarihinden itibaren bir yıl içinde malın kesin satışının yapılması gerekir. Bu süre haklı ve zorunlu nedenlerle bir yıl daha uzatılabilir. Süresi içerisinde satışı yapılan malların Kambiyo Mevzuatına göre bedellerinin ülkeye getirilmesi şarttır. Konsinye olarak ihraç edilen ürünlerin satılmaması halinde ise, satılmayan malların gümrük mevzuatı kapsamında tekrar ülkeye getirilmesi gerekmektedir.

• İthal edilmiş malların ihracatı

İthalat rejimi çerçevesinde ithal edilmiş ve vergileri ödenmiş bulunan yeni veya kullanılmış yabancı menşeli malların ihracı özellik arz etmeyen ihracat kapsamında yapılır. Yani ihracatçı birliğine beyanname onayı dışında bir işlem yapılmasına gerek yoktur.

• İhracatın Yapılacağı Ülkeye Göre İhracat

İhracat işlemleri ihracatın yapılacağı ülkeye göre de çeşitli farklılıklar göstermektedir.

• Avrupa ülkelerine yapılan ihracat

Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren gümrük birliğine resmen girmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği anlaşması, sözü edilen ülkelere yönelik yapılacak ihracatı, diğer ülkelerden farklılaştırmıştır. Öncelikle Gümrük Birliği Türkiye ile Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki ihracat ve ithalatta mevcut gümrük vergilerinin, eş etkili vergilerin ve miktar sınırlamaları ile her türlü tarife dışı benzer tedbirin kaldırıldığı ve Gümrük Birliği dışındaki üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifesinin uygulandığı, ekonomik bir entegrasyondur. Türkiye ile üye ülkelerin her türlü sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ilgili vergi ve fonlardan muaf olarak, serbest dolaşıma tabidir. Ancak söz konusu ürünlerden vergi ve fonlar alınmadan, topluluk içerisine malın dolaşımının sağlanabilmesi için, ihracatçı işletmelerin A.TR Serbest Dolaşım Belgesini düzenlemeleri ve bu belgeyi gümrüklemenin yapıldığı Gümrük İdaresine onaylatmaları gerekir.A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmeksizin, Avrupa Birliği ülkelerine ihracat yapılabilir. Ancak bu durumda ithalata konu mal ilgili AB ülkesine gittiğinde, bu mal sanki Türkiye'den değil de, üçüncü bir ülkeden gelmiş gibi ithalatçı AB ülkesinde Ortak Gümrük Tarifesi uygulanarak, Telafi Edici Vergi alınır. Diğer bir ifadeyle A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmeksizin, AB ülkelerine yapılacak ihracatta,

Gümrük Birliğinin Türkiye'ye sağlamış olduğu avantajlardan hem ihracatçı, hem de ithalatçı faydalanamaz (Canitez, 2008:30-31).

•• Serbest ticaret anlaşması kapsamında ülkelere yapılan ihracat

Avrupa birliği ve Türkiye arasında yapılan Gümrük Birliği anlaşmasına göre; Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu Serbest ticaret anlaşmalarını Türkiye'nin de ilgili ülkelerle yapması gerekmektedir. Serbest Ticaret Anlaşmaları Avrupa Birliği ortak ticaret politikasının bir sonucudur. Avrupa Birliği ilgili ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapmasının amacı; Akdeniz Havzasında istikrarın meydana getirilmesi ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlamaktır.

Serbest ticaret anlaşmaları Avrupa Birliğinin oluşturduğu Pan-Avrupa Menşe Kümüleşyon sisteminin önemli bir faktörüdür. Türkiye'de 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla Pan-Avrupa Menşe Kümüleşyon sistemine dahil olan tüm ülkelerle gerekli serbest ticaret anlaşmalarını imzalayarak, söz konusu sistemin içinde yer almıştır. O halde Pan-Avrupa Menşe Kümüleşyon sisteminde yer alarak, bu sistemin yaratmış olduğu olanak ve fırsatlardan yararlanmak ve serbest ticaret anlaşması olan ülke pazarlarında diğer tercihli ülkelerle eşit koşullarda bulunabilmek için, serbest ticaret anlaşmalarının yapılması gerekmektedir (Canitez, 2008:31).

Avrupa Birliği ve Serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelerle yapılan ihracatta dolaşım belgeleri kullanılması gerekmektedir. Avrupa Birliğine üye bir ülkeye yapılan ihracatta A.TR dolaşım belgesi düzenlenirken, serbest ticaret anlaşması yapılan bir ülkeye yapılan ihracatta ise EUR.1 dolaşım belgesi düzenlenir. EUR.1 dolaşım belgesi sayesinde ihracatçılar anlaşma yapılan ülkeye ihraç ürünü için sağlanan her türlü tavizlerden yararlanabilirler. Yani EUR.1 belgesiyle, her türlü sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ilgili vergi ve fonlardan muaf olarak ilgili ürünleri ihraç etme avantajlarından faydalanabileceklerdir. Böylece serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere yapılacak ihracatta, üçüncü ülkelere kıyasla, ihracatçıya çok büyük rekabet avantajları sağlar. EUR.1 dolaşım belgesi düzenlenmeksizin, serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere ihracat yapılması mümkündür. Ancak bu durumda ithalata konu mal ilgili serbest ticaret anlaşması yapılan ülkeye gittiğinde, bu mal sanki Türkiye'den değilde, üçüncü bir ülkeden gelmiş gibi ithalatçı serbest ticaret anlaşması yapılan ülkede ilgili gümrük vergisi ve diğer fonlar alınacaktır, yani EUR.1 dolaşım belgesi düzenlenmeksizin, serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere yapılan ihracatta, serbest ticaret anlaşmasının Türkiye'ye sağlamış olduğu avantajlardan hem ihracatçı hem de ithalatçı faydalanmaz.

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

- Genelleştirilmiş tercihler sistemi (gts) kapsamında Türkiye'ye taviz tanıyan ülkelere ihracat

Genelleştirilmiş tercihler sistemi (gts); bazı gelişmiş ülkelerin, uluslararası ticarete geliştirmekte olan ülkeler lehine tek taraflı olarak tanıdıkları imtiyazdır. Bu imtiyaz ithalata konu her eşya için geçerli değildir. Gts kapsamında taviz tanıyan ülkelerin, tavizli mallarla ilgili bir gts listesi vardır. Bundan dolayı ihracatçı gts kapsamındaki bir ülkeye ihracat yapacağında öncelikle bu ürünün gts listesinde yer alıp almadığını saptamalıdır. Gts kapsamında Türkiye'ye tavizli gümrük oranları uygulayan ülkeler şunlardır: Kanada, ABD, Rusya Federasyonu, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'dır.

Tavizlerden yararlanılabilmesi için ihracatın ilgili ülkelere birine yapılması ve malın o ülkenin taviz tanıdığı GTS listesinde ismen yer alması gerekmektedir. Belgenin tanımında aranacak en önemli konu menşe kriteridir. 4 nüsha olarak eksiksiz ve usulüne uygun olarak doldurulan özel menşe şahadetnameleri odalarca beyan tasdiki işlemine tabi olmaktadır. Odalarca düzenlenmesinden sonra bir yazı ekinde Ekonomi Bakanlığına ve Bölge Müdürlüğüne gönderilmektedir. Buralardan da alınan onaydan sonra iki örneği ihracatçıya geri verilmektedir (Uzun, 2006:95).

c) İhracat vergilerinde gümrük yükümlülüğü

İhracat vergilerinde gümrük yükümlülüğü gümrük kanununun 188. maddesinde belirtilmiştir. İlgili maddeye göre ihracatta gümrük yükümlülüğü, eşyanın bir gümrük beyannamesi kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesi dışına ihraç edilmesi halinde doğar, gümrük yükümlülüğünün başlaması söz konusu beyannamenin tescili tarihidir.

İhracat vergilerinde gümrük yükümlüsü beyan sahibidir. Dolaylı temsilin söz konusu olduğu durumda hesabına beyanda bulunan kişide yükümlüdür. İhracat vergilerine tabi eşyanın gümrük beyanında bulunulmaksızın Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkarılması halinde de gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. Bu durumda yükümlülük söz konusu eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkması ile başlamaktadır. Gümrük beyanında bulunulmaksızın eşyayı Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkaranlar çıkarılmasına iştirak edenler çıkarma işlemi için beyanda bulunması gerektiğini bilen veya bilmesi gereken kişilerde gümrük vergilerinden sorumlu tutulur. Bir eşyanın ihracat vergilerinden tam veya kısmi muafiyete tabi olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkarılmasına ilişkin hükümlere uyulmaması halinde de gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. İhracat vergilerinden tam veya kısmen muaf tutularak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkarılmasına izin verilen eşyanın izin verilen yerden başka bir varış yerine gitmesi durumunda da gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. Bu durumda gümrük

yükümlülüğünün başlama tarihi eşyanın izin verilen yerden başka bir varış yerine ulaştığı tarihtir. Örneğin; Hariçte işlem izin belgesi bir eşyanın ya da malın Almanya’da işlenmesi ve daha sonra Türkiye’ye ithal edilmesi için verilmiş olsun. Almanya’da işlenerek, Türkiye’ye dönmesi gereken malın Fransa’ya götürülerek işlenmesi durumunda gümrük yükümlüğü doğmaktadır. Bu durumda gümrük yükümlülüğü malın Fransa’ya ulaştığı tarihte başlamaktadır (Şekeroğlu, 2007:70).

C) İthalat Rejimi

İthalat aslında bir eşyanın serbest dolaşıma girmesidir. Ancak ithalata konu olan malın serbest dolaşıma girebilmesi için, ithalat işleminin yürürlükteki gümrük mevzuatına uygun bir şekilde ve fiili ithalat işleminin tamamlanması şarttır. Bu arada ihracatta olduğu gibi, yine yürürlükteki kambiyo mevzuatına göre, serbest dolaşıma giren eşyayla ilgili dövizin de, bedelsiz ithalat hariç, ithalat bedelinin ihracatçı ülkeye transfer edilmesi gerekmektedir. O halde ithalat; bir malın veya ekonomik değerın yürürlükteki gümrük mevzuatı ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde fiili ithalatın yapılması ve bedelsiz ithalat hariç, ithalat tutarının Kambiyo mevzuatı çerçevesinde ihracatçı ülkeye transfer edilmesidir denilebilir. Yapılan açıklamalar çerçevesinde “fiili ithalat işlemi” ile “ fiili ithal tarihi” kavramları üzerinde durmak yararlı olacaktır. Yurtdışında gelen eşyanın ithalinde bir sorun yoksa, gümrükleme süreci içerisinde gümrük idaresince ilgili vergiler tahakkuk ettirilir. İşte vergilerin tahakkuk ettirildiği bu anda, fiili ithalat gerçekleşmiş olmaktadır. Ancak vergilerin ithalatçı işletme tarafından yatırılması halinde, gelen eşyanın serbest dolaşıma girmesinde bir sakınca yoktur. Vergilerin yatırılmasından sonra, ilgili gümrük idaresi faturanın arka yüzünde bir tarih ve tutar yazar. Bu noktada gümrük idaresinin fatura üzerine yazdığı tarih ‘fiili ithal tarihi’ ve tutar da ‘fiili ithal tutarı olarak’ adlandırılır (Canitez, 2008:70-71).

Bedelsiz ithalat; ithal edilen mal bedeline herhangi bir şekilde Türkiye’den yurtdışına herhangi bir döviz transferinin yapılmamasıdır. O halde bedelsiz ithalattaki temel kriter, ithalat karşılığında ülke dışına para transfer edilmemesidir. Malın bedeli ödenmeden veya ödense dahi Türkiye’ den para transferi yapılmadan, malın ülkeye getirilmesi söz konusu olsa da, gümrük vergilerinin ödenmesi şarttır.

a) İthalat rejimine giriş

Eşyanın serbest dolaşıma girişi beyan ile başlar. Eşya kural olarak ilgili gümrük idaresine verilecek gümrük beyannamesi (TCGB) ile beyan olunur. Ticari nitelik arz eden eşya mutlaka yazılı olarak ve gümrük beyannamesi ile beyan olunur. Vergi numarasına sahip her gerçek ve tüzel kişi ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte yürürlükteki mevzuat

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

hükümlerine göre hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan kişiler ortaklıkları ithalat işlemlerini yürütebilir. Ancak, özel anlaşmalara dayanan ithalatta, kitap ve diğer yayınların ithalatında, uluslar arası fuar ve sergilerde perakende satışına izin verilen malların ithalatında vergi numarasına sahip olma şartı aranmaz (Gökçelik, 2005:51-52).

İthal edilen eşya birden fazla tarife pozisyonuna girebilir ve her eşya için kendi tarife pozisyonunda işlem yapılması ek iş yükü ve masraf gerektirir. Böyle bir durumda talep olursa gümrük idareleri eşyanın tamamını tek bir tarifeden beyan ettirip en yüksek ithalat vergi oranına tabi eşyanın tarife pozisyonuna göre vergi uygulayabilirler.

Serbest dolaşımdaki eşya, Türkiye Gümrük Bölgesinden ihraç edildikten sonra üç yıl içinde yeniden serbest dolaşıma sokulursa ithal vergilerinden muaf tutulur. Ancak muafiyetin uygulanabilmesi için geri gelen eşyanın ihracı sırasındaki aynıyatının değişmeden ithal edilmesi durumunda muafiyet tanınır. Geri gelen eşyada üç yıllık sürenin başlangıcı, eşyanın fiilen ihraç edildiği tarihtir. Üç yıllık süre zorlayıcı sebeplerle uzatılabilir. Ek süreler dahil süresini aşarak geri getirilmemiş eşyaya vergi muafiyeti tanınmaz.

b) Gümrük yükümlülüğü

Serbest dolaşıma giriş rejiminde, bir başka ifade ile ithalatta, gümrük yükümlülüğü, ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi halinde doğar; ilgili beyannamenin tescil tarihinde başlamaktadır. Basitleştirilmiş usulde yapılan beyanlarda basitleştirilmiş işlemlere ilişkin beyannamenin ya da faturanın tescil edildiği ya da tescil hükmünde olan kayıt işleminin yapıldığı ithalat vergilerinden sorumlu kişi, beyan sahibidir. Dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi de yükümlü olmaktadır. Serbest dolaşıma giriş rejimi için beyanda kullanılan veriler, kanunen alınması gereken vergilerin tamamen veya kısmen tahsil edilememesine sebep olduğu takdirde, beyanın yapılabilmesi için bu verileri veren ve bu verilerin yanlış olduğunu bilen veya normal olarak bilmesi gereken kişiler de gümrük vergilerinden sorumlu olurlar. Aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunlar söz konusu vergilerin ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumludurlar. Bir eşyaya uygulanacak ithalat vergileri tutarı, bu eşyaya ilişkin gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre belirlenir. Serbest dolaşıma giriş rejimi çerçevesinde beyanın bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapıldığı hallerde, ithalat vergileri BİLGE tarafından beyannamenin tescili sırasında otomatik olarak hesaplanır. Beyanın yazılı olarak yapıldığı hallerde, muayene memuru ithalat vergilerinin tahakkukun kesinleşmesini müteakip (yükümlünün ithalat vergilerine öngörülen süreler

içinde idari veya adli yargı mercileri nezdinde itiraz edilmemesi), bir başka ifade ile ithalat vergilerinin kesinleşmiş kamu alacağı haline gelmesinden sonra, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda öngörülen usullere göre ödenir. Süresi içinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. İthalat vergileri, gümrük idarelerinde gümrük saymanlıklarına veya yetki verilen bankalara Türk Lirası olarak ödenir. Kanunen ödenmemeleri gerektiği halde ödenmiş olduğu belirlenen ithalat vergileri geri verilir. Kanunen tahakkuk ettirilmemeleri gerektiği halde tahakkuk ettirilen ithalat vergileri kaldırılır. Ancak, kanunen ödenmemesi veya tahakkuk ettirilmemesi gereken ithalat vergileri ilgili kişinin kasten yaptığı bir tahrifat sonucunda ödenmiş veya tahakkuk ettirilmişse, bu vergilerin geri verilmesine veya kaldırılmasına ilişkin talepler kabul edilmez. Kanunen ödenmemeleri gereken ithalat vergileri, söz konusu vergilerin yükümlüye tebliğ edilmesi ve ilgilinin 3 yıl içinde gümrük idaresine müracaatı üzerine yükümlüye tebliğ edilmesi ve ilgilinin 3 yıl içinde gümrük idaresine müracaatı üzerine alındığı belirlenen ithalat vergileri, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren 3 yıl içinde istenebilir. Bu şekilde sonradan istenen ithalat vergilerinin, (yükümlünün düzeltme ve itiraz hakkı saklı kalmak üzere) yükümlüye tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde ödenmesi zorunludur (Çelik ve Coşkun, 2002:17-23).

İthalatta ödenmiş olan vergilerin iadesi de söz konusu olabilmektedir. Ödenmiş vergilerin iadesinin başlıca üç nedeni bulunmaktadır; birinci neden, bir gümrük beyannamesine dayanılarak ödenmiş olan gümrük vergilerinin beyannamenin iptal edilmesiyle vergi iadesi söz konusu olabilmektedir. Beyanname iptali nedeniyle vergi iadesinin yapılabilmesi için kanunda öngörülen sürelerde başvurulması gerekir. Bu süreler, eşya için özet beyanın verilmesi tarihinden itibaren karayolu ile gelen eşya da yirmi gün, deniz yolu ile gelen eşya da ise kırk beş gündür. Ayrıca tescil edilmiş bir beyannamenin iptal edilebilmesi için, eşyanın yanlışlıkla tabi tutulduğu rejime tabi tutulduğunun veya tabi tutulduğu rejimin kullanılmasının mümkün olmadığının nedenleriyle kanıtlanması gerekir. Alınmış olan vergilerin iadesinin ikinci nedeni; sözleşme hükümlerine aykırılık olmasıdır. Beyannamenin tescil tarihi itibarıyla kusurlu veya sözleşme hükümlerine aykırı olan ve ithalatçı tarafından kabul edilmeyen eşyaya ilişkin ithalat vergileri geri verilir veya kaldırılır. Kusurlu eşyaya, tesliminden önce hasar gören eşya da dâhildir. Vergi iadesinin yapılacağı son durum; yanlışlıkla vergilerin fazla ödemesidir. Fazla ödenen vergilerin iadesi için yükümlünün, vergilerin tebliğinden itibaren üç yıl içinde gümrük idaresine başvurması gerekmektedir.

2.2. Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Ab ve 3. Ülkelerle Olan Dış Ticaretine Etkileri

1963 Ankara Anlaşması'nda tanınan sınırlı tavizlere karşın 1.9.1971 tarihinden itibaren Avrupa Topluluğu'nun, bazı istisnalar dışında Türkiye çıkışlı sanayi ürünlerine uygulamış olduğu gümrük vergileri ile miktar kısıtlamalarını kaldırması, Topluluk ülkelerini diğer ülkelere nazaran Türkiye'nin dış ticareti açısından özel bir konuma getirmiştir. Zira bu durum, Türkiye ile Birlik arasındaki Gümrük Birliği sürecinin asimetrik olarak başlaması anlamına gelmektedir. 1996 yılından itibaren tesis edilen Gümrük Birliği ise AB gümrük alanına dâhil etmesi sebebiyle Türkiye'yi dış ticaretinde AB ticaret bloğunun bir parçası haline getirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, Türkiye'nin AB ülkeleri ile ticareti blok içi ticaret, diğer dünya ülkeleri ile ticareti ise blok dışı ticaret olarak değerlendirmektedir (Aydoğan, 2007:93).

Türkiye'de, 1980 sonrası dönemde izlenen dışa yönelik, ihracata dayalı sanayileşme politikasıyla birlikte ortaya çıkan, ülke ekonomisini dünya ekonomisi ile bütünleştirme çabalarının sonucunda, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini hedefleyen Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olmuş, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın kurulmasına da öncülük edilmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye'de başlayan liberalizasyon sürecinin en önemli adımı ise AB ile oluşturulan Gümrük Birliği'dir. AB ve üyeler arasında uygulanan Gümrük Birliği'nin temelleri, 1957 yılında altı kurucu üye tarafından imzalanan Roma Anlaşması'yla atılmıştır. Bu anlaşma ile iç gümrüklerin 12 yıl içinde tamamen kaldırılmasına karar verilmiş, iç gümrüklerin kaldırılmasını takiben üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi (OGT) uygulamaya konulmuş, böylece topluluk dışından topluluğa giren eşyadan OGT oranında bir vergi alınmaya başlanmıştır (Köksal, 2011:16).

Türkiye'nin dışa yönelik büyüme stratejisi çerçevesinde ve AB ye tam üyelik hedefi doğrultusunda gerçekleştirdiği en kapsamlı ticaret ortaklığı Gümrük Birliğidir. Bu doğrultuda 1615 sayılı gümrük kanunu yerini 4458 sayılı yeni gümrük kanuna bırakmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliğine dâhil olması ve bu doğrultuda Gümrük kanununun yenilenmesinin Türkiye'yi olumlu mu olumsuz mu etkilediğini görebilmek için birliğin Türkiye üzerindeki etkileri incelenmelidir.

A) Statik etkiler

Statik etkileri; ticaret saptırıcı, ticaret yaratıcı etki, gelir dağılımı etkisi, üretim ve tüketim etkisi olmak üzere incelenebilir. Bu etkiler Gümrük Birliği doğrultusunda oluşturulan yeni gümrük mevzuatı sonrasında Türkiye'nin dış

ticaret hacmindeki ve mal gruplarına göre yaşanan değişiklikler incelenerek ortaya konulabilir.

Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'nin de üçüncü ülkelere karşı uygulamaya koyduğu OGT sonucunda Türkiye'nin üçüncü ülkelere ithalat yapabilmesi için OGT uygulanan üçüncü ülke mallarının AB mallarından daha ucuz olması gerekecektir. Türkiye'nin AB ülkelerine mal ihraç edebilmesi ise, bu ülkelere ve üçüncü ülkelere daha ucuza mal üretebilmesine bağlı olacaktır. Bu durumda, dünyanın en düşük gümrük tarifelerinden birine sahip olan AB'nin ortak gümrük tarifelerinin uygulanması sonucunda Türkiye, daha önce yüksek korumacılık ile yurt içinde ürettiği bazı maddeleri, üçüncü ülkelere ithal edebilecektir. Diğer taraftan, üçüncü ülkelere yatırım ve ihracat teşvikleri kapsamında gümrük vergisi ve fonlardan istisna tutularak ithal edilen yatırım ve ara mallarına OGT uygulanacağından, bu malların ithalatı AB'ye kayabilecektir. Ayrıca, OGT'nin uygulanması sonucunda Türkiye, dış rekabete açılacağından, önceleri daha yüksek koruma oranları ile yurt içinde üretilen bazı maddelerin ithalatı ucuzlayacaktır (Aktaş ve Güven, 2003:67-80). Böylece Gümrük Birliğinin ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı olarak adlandırılan statik etkilere yol açacaktır.

a) Ticaret yaratıcı etki

Türkiye'nin Gümrük Birliği yönünde özellikle 1994 yılında yapmış olduğu yoğun çalışmalar ve atılmış olduğu adımlar sonucunda ortaya çıkan Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına ilişkin 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde 1.1.1996 tarihinde tesis edilen Gümrük Birliği; Türkiye'nin, Avrupa ile bütünleşme politikası doğrultusunda kaydedilen önemli bir aşamayı ifade etmektedir. Türkiye'nin, Gümrük Birliği çerçevesinde sahip olduğu ticari tavizleri büyük ölçüde 1971 yılında kazanmış olduğu dikkate alındığında, 1996 yılı itibariyle Türkiye'nin ihracat artışı beklentisi esasen Gümrük Birliğine resmen geçilmiş olmasının yarattığı psikolojik motivasyon ile tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde uygulanmakta olan kotaların kaldırılması olarak iki noktada yoğunlaşmıştır (Aydoğan, 2007:108).

Gümrük Birliği ile üyeler arasındaki ticarete tarife ve kotalar kalkacak, malların fiyatları düşecek, tüketicilerin satın alma gücü artacak ve dolayısıyla birlik içi ticaret artacaktır (Köksal, 2011:22).

Tablo 1 yardımıyla Gümrük Birliğinin ticaret yaratıcı mı saptırıcı mı etki meydana getirdiği görülebilir. Tablo incelendiğinde de 2001 yılından 2009'a kadar ihracat, ithalat, dış ticaret açığı (ihracat-ithalat) ve dış ticaret hacmi (ihracat+ithalat) artmış, 2009 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik krize bağlı olarak azalmış 2009 yılından sonra tekrar artış eğilimi göstermiştir; ihracatın ithalatı karşılama oranı (ihracat/ithalat) ise genel olarak azalmış 2006-

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

2009 yılları arasında artış göstermiş olup son iki yılda tekrar bir azalışa geçmiştir. Sonuç olarak, Tablo 1.1'deki veriler, Gümrük Birliğine uyum çerçevesinde değiştirilen gümrük mevzuatının sonraki sürecinde Gümrük Birliğinin ticaret artırıcı etkisi olduğunu göstermekte, ancak bu etkide ithalatın ihracattan daha büyük paya sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Dış Ticarete Ait Temel Göstergeler

Yıllar	Dış Ticaret – Yıllık (Milyon \$)						İhracat / İthalat
	İhracat	Değişim%	İthalat	Değişim%	Denge	Hacim	%
1990	12.959	11,5	22.302	41,2	-9.343	35.261	58,1
1991	13.593	4,9	21.047	-5,6	-7.454	34.640	64,6
1992	14.715	8,2	22.871	8,7	-8.156	37.586	64,3
1993	15.345	4,3	29.428	28,7	-14.083	44.773	52,1
1994	18.106	18,0	23.270	-20,9	-5.164	41.376	77,8
1995	21.637	19,5	35.709	53,5	-14.072	57.346	60,6
1996	23.224	7,3	43.627	22,2	-20.402	66.851	53,2
1997	26.261	13,1	48.559	11,3	-22.298	74.820	54,1
1998	26.974	2,7	45.921	-5,4	-18.947	72.895	58,7
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	-14.084	67.258	65,4
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	-26.728	82.278	51,0
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	-10.065	72.733	75,7
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	-15.495	87.613	69,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	-22.087	116.593	68,1
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	-34.373	160.707	64,8
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	-43.298	190.251	62,9
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	-54.041	225.111	61,3
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	-62.791	277.334	63,1
2008	132.027	23,1	201.964	18,8	-69.936	333.991	65,4
2009	102.143	-22,6	140.928	-30,2	-38.786	243.071	72,5
2010	113.883	11,5	185.544	31,7	-71.661	299.428	61,4
2011	134.918	18,5	240.842	29,8	-105.924	375.759	56,0

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr> (Dtm)

b) Ticaret saptırıcı etki

Gümrük Birliği öncesinde Türkiye tarafından 22 yıllık bir süreç içerisinde kademeli olarak tanınması gereken tavizlerin önemli bir bölümünün son yıllara sıkışmış olması neticesinde Avrupa Birliği'ne bir kaç yıl içerisinde önemli ölçüde pazara giriş imkânı yaratılmıştır. Ayrıca, daha önce Avrupa Birliği'ne katılmış olan İspanya ve Portekiz gibi ülkelerin ithalatlarındaki önemli sıçramalar da göz önüne alındığında Gümrük Birliği'nin AB ülkelerinden ithalatı arttırıcı bir etki meydana getirmesi öngörülmüş; üçüncü ülkelere uygulanmakta olan yüksek tarifelerin de oldukça düşük OGT seviyelerine indirilmiş olması dolayısıyla aynı ithalat artışı beklentisi üçüncü ülkeler içinde söz konusu olmuştur (Aydoğan, 2007:108).

Birlik dışındaki ülkelere karşı uygulanan OGT sonucunda üçüncü ülkelerin malları daha pahalı hale gelebilecek ve ticaret birlik içine kayabilecektir. Bu noktada ticaretin birlik dışında daha ucuza üreten ülkeden birlik içinde daha pahalıya üreten ülkeye kayması ticaret saptırıcı etkiyi ortaya çıkaracaktır (Köksal, 2011:23).

Ticaret saptırıcı etki Tablo 2 ve Tablo 3 yardımıyla açıklanabilir.

Tablo 2: Türkiye'nin İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

İhracat	AB (27) Ülkeleri	EFTA Ülkeleri	OECD Ülkeleri	KEİ	EİT	Türk Cumhuriyetleri	İKT
1990	7.485	333	9.168	239	544		2.350
1991	7.784	285	9.505	346	538		2.621
1992	8.477	298	9.905	1.003	686	185	2.847
1993	8.272	248	9.596	1.041	788	450	3.145
1994	9.389	277	11.416	1.637	752	429	3.429
1995	12.207	294	14.095	2.426	910	545	3.697
1996	12.563	336	14.712	2.926	1.129	747	4.142
1997	13.435	414	16.013	3.825	1.286	907	4.217
1998	14.809	357	17.506	3.290	1.124	834	4.391
1999	15.424	362	18.674	2.232	865	573	3.961
2000	15.664	324	19.672	2.467	873	572	3.573
2001	17.546	316	21.441	2.932	971	557	4.196
2002	20.415	409	24.432	3.599	1.041	619	4.725

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

2003	27.393	538	31.523	5.044	1.569	899	7.205
2004	36.580	667	41.858	6.778	2.206	1.194	10.214
2005	41.364	821	45.847	8.619	2.669	1.409	13.061
2006	47.934	1.189	52.114	11.583	3.341	1.981	15.007
2007	60.398	1.328	61.663	16.784	4.700	2.874	20.311
2008	63.390	3.262	66.407	20.867	6.248	3.749	32.597
2009	47.013	4.336	52.244	12.272	5.948	3.399	28.627
2010	52.685	2.416	57.394	14.456	7.617	3.921	32.469
2011	62.352	1.887	67.119	17.769	9.292	5.040	37.328

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr> (Dtm)

Tablo 3: Türkiye'nin İthalatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

İthalat	AB(27) Ülkeleri	EFTA Ülkeleri	OECD Ülkeleri	KEİ	EİT	Türk Cumhuriyetleri	İKT
1990	10.597	597	15.122	364	577		3.852
1991	10.675	540	15.006	416	160		3.191
1992	11.514	791	16.303	1.743	505	89	3.515
1993	14.913	727	21.207	2.766	979	189	3.718
1994	11.643	562	15.999	2.166	922	189	3.558
1995	18.024	892	24.630	3.998	1.136	287	4.623
1996	24.321	1.112	31.318	3.896	1.196	304	5.587
1997	26.119	1.287	35.097	4.495	1.106	399	5.233
1998	25.282	1.169	33.803	4.357	947	448	4.238
1999	22.530	926	28.690	4.307	1.123	457	4.078
2000	28.527	1.155	36.279	6.746	1.542	628	6.321
2001	19.823	1.481	26.612	5.553	1.237	282	5.539
2002	25.689	2.512	33.608	6.587	1.548	467	3.749
2003	35.140	3.395	44.519	9.292	2.735	623	5.422
2004	48.096	3.911	60.533	15.361	3.217	945	7.098
2005	52.696	4.439	67.237	20.403	5.044	1.203	9.741
2006	59.387	4.522	74.690	26.977	8.057	1.923	13.689
2007	68.395	5.775	88.191	34.664	9.827	2.525	17.354
2008	74.408	6.217	98.891	45.066	12.184	3.242	22.051
2009	56.509	2.780	72.965	27.686	6.009	1.872	13.357
2010	72.179	4.002	94.162	32.979	11.607	2.923	22.200
2011	91.128	5.846	121.327	38.770	17.305	3.642	31.417

Kaynak: **Kaynak:** <http://www.ekonomi.gov.tr> (Dtm)

Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde 1996 yılından itibaren Türkiye'nin AB ile olan ihracatı ve ithalatı 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle azalma görülse bile genel olarak önemli ölçüde artmıştır. Bunun yanında söz konusu süreçte diğer ülke gruplarıyla yapılan ihracat ve ithalatın da genel olarak arttığı görülmektedir. Dolayısıyla Tablo 2 ve Tablo 3 üzerinde Türkiye'nin AB dışında ticaret yaptığı diğer ülke ve ülke grupları ile dış ticareti incelendiğinde; Gümrük birliği sonrasında bu ülkelerle Türkiye'nin gerçekleştirdiği ticarete de belirgin bir değişikliğin olmadığı ve istikrarlı bir artışın olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Gümrük Birliği'nin Türkiye için ticaret sapması doğurmadığı, Türkiye'nin diğer ülkelerle olan dış ticaretinde bir kayba yol açmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

B) Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Türkiye'nin Dış Ticareti ve Ab'nin Payı

Türkiye'nin dış ticaretinde AB'nin sahip olduğu payı Tablo 4 göstermektedir. Tablo 4 Türkiye'nin Gümrük birliği öncesinde en önemli dış ticaret ortağı olan AB'nin Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından sonra da bu niteliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

1990-1995 yıllarında AB'nin, Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmindeki ortalama %52 olan payının 1996-2005 döneminde ortalama %53 düzeyine yükseldiği, bu dönemden sonra ise 2009 yılı hariç azaldığı görülmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki dış ticaret rakamları değerlendirildiğinde; Gümrük Birliği sonrasında Türkiye'nin AB'ye ihracatının ve AB'den ithalatının genel olarak arttığı, gümrük birliği sonrası için AB'nin Türkiye'nin ihracatı içindeki payının ortalama %54 olduğu, ithalatı içindeki payının ise azaldığı görülmekte ise de söz konusu dönemde genel olarak Türkiye'nin dış ticaretinin yarısının AB ülkeleri ile yapıldığı söylenebilir.

Tablo 4: Türkiye'nin Dış Ticaretinde AB'nin Payı⁹

	İhracat	İthalat	Hacim
1990	0,58	0,48	0,51
1991	0,57	0,50	0,53
1992	0,58	0,50	0,53
1993	0,54	0,51	0,52
1994	0,52	0,50	0,51
1995	0,56	0,50	0,53
1996	0,54	0,56	0,55
1997	0,51	0,54	0,53
1998	0,55	0,55	0,55
1999	0,58	0,55	0,56
2000	0,56	0,52	0,54
2001	0,56	0,48	0,51
2002	0,57	0,50	0,53
2003	0,58	0,51	0,54
2004	0,58	0,49	0,53
2005	0,56	0,45	0,49
2006	0,56	0,43	0,48
2007	0,56	0,40	0,46
2008	0,48	0,37	0,41
2009	0,46	0,40	0,43
2010	0,46	0,39	0,42
2011	0,46	0,38	0,41

C) Dış Ticaretin Ürün Gruplarına Göre Değerlendirilmesi

Türkiye'nin AB ile ticaretinin ithalat lehine olan yapısı mal gruplarına göre değerlendirildiğinde, sanayiye girdi teşkil eden ara mallarının payının 1990-1995 yılları arasında ortalama %70, yatırım malları payının %22, tüketim malları payının %8 civarında olduğu saptanmıştır. Bu oranlar 1996-2011 yılları için ise %70, %18 ve %12 olarak gerçekleşmiştir.

---

⁹ Ekonomi Bakanlığından elde edilen ham veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 5: Ürün Gruplarına Göre Dış Ticaret (Milyon Dolar)

	Yatırım Malı				Ara Malı				Tüketim Malı			
	İhracat	Pay	İthalat	Pay	İhracat	Pay	İthalat	Pay	İhracat	Pay	İthalat	Pay
1990	305	0,03	4.020	0,18	5.992	0,46	16.153	0,72	6.661	0,51	2.099	0,10
1991	348	0,03	4.280	0,21	6.259	0,46	14.995	0,71	6.984	0,51	1.650	0,08
1992	491	0,03	4.815	0,21	6.259	0,43	16.196	0,71	7.960	0,54	1.773	0,08
1993	551	0,04	7.332	0,25	6.525	0,42	19.455	0,67	8.263	0,54	2.503	0,08
1994	736	0,04	5.195	0,23	8.183	0,45	16.633	0,71	9.181	0,51	1.342	0,06
1995	848	0,04	8.094	0,23	8.934	0,41	25.198	0,71	11.849	0,55	2.330	0,06
1996	1.119	0,05	10.254	0,24	9.767	0,42	29.114	0,67	12.318	0,53	4.021	0,09
1997	1.276	0,05	11.108	0,23	11.100	0,42	32.120	0,66	13.860	0,53	5.052	0,11
1998	1.342	0,05	10.661	0,24	11.251	0,42	29.907	0,65	14.365	0,53	5.005	0,11
1999	1.820	0,07	8.727	0,22	10.863	0,41	26.854	0,66	13.849	0,52	4.820	0,12
2000	2.176	0,08	11.365	0,21	11.565	0,42	36.010	0,66	13.987	0,50	6.928	0,13
2001	2.658	0,08	6.940	0,17	13.369	0,43	30.301	0,73	15.261	0,49	3.813	0,10
2002	2.790	0,08	8.399	0,17	14.657	0,41	37.656	0,73	18.465	0,51	4.898	0,10
2003	4.344	0,09	11.326	0,17	18.494	0,40	49.735	0,72	24.125	0,51	7.813	0,11
2004	6.530	0,10	17.397	0,18	25.946	0,41	67.549	0,69	30.502	0,49	12.100	0,13
2005	7.998	0,11	20.363	0,18	30.290	0,41	81.868	0,70	34.835	0,48	13.975	0,12
2006	9.423	0,11	23.348	0,17	37.788	0,45	99.605	0,71	37.790	0,44	16.116	0,12
2007	13.755	0,13	27.054	0,16	49.403	0,46	123.640	0,73	43.696	0,41	18.694	0,11
2008	16.725	0,13	28.021	0,14	67.733	0,51	151.747	0,75	47.077	0,36	21.489	0,11
2009	11.117	0,11	21.463	0,15	49.734	0,49	99.510	0,71	40.733	0,40	19.290	0,14
2010	11.771	0,10	28.818	0,16	56.381	0,50	131.445	0,71	45.321	0,40	24.735	0,13
2011	14.198	0,11	37.271	0,16	67.944	0,50	173.140	0,72	52.221	0,39	29.692	0,12

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr> (Dtm)

Yatırım ve ara malı ithalatının, tüketim mallarına oranla yüksek paya sahip olması Türkiye'nin yatırım malları ithalatında gümrüklerini 1980'li yıllardan itibaren yatırımı teşvik amacıyla sıfırlamasıyla açıklanabilir. Tüketim mallarında ise AB'den ithal edilen tüketim mallarında gümrükler, 1996 yılından itibaren Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile kaldırılmıştır, tüketim malları ithalatında ki 1995 yılından sonra görülen artışın bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatta yatırım ve ara mallarının ağırlıklı yer tutması, ithalatın Türk sanayisine yönelik girdi sağlamakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliğine gerçekleştirilen ihracatın yapısı incelendiğinde 1990-1995 yılları arasında ara malları payının ortalama %44, yatırım malları payının ortalama %3 ve tüketim malları payının %53 olduğu görülmektedir. Bu oran 1996-2011 yılları arasında ara mallarda %44, yatırım mallarında %9 ve tüketim mallarında ise %47 olarak gerçekleşmiştir. Bu noktada iki dönem karşılaştırıldığında ihracatta tüketim malları payının azalıp yatırım malları payının artması Gümrük Birliği'nin Türk sanayisinde orta vadede belirgin olacak bir iyileşme meydana getirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yüzünü batıya çevirmiş olan Türkiye 2. dünya savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişmekte olan uluslar arası örgütlenme çabaları içerisinde Türkiye de yer almıştır. Özellikle 20. yüzyılda ortaya çıkan küreselleşme süreciyle birlikte ülkeler arasındaki ticarete kota, miktar kısıtlaması, ticareti kısıtlayıcı engellerin azaldığı, bölgesel entegrasyonların güçlendiği görülmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan yoğun rekabete ve gelişmelere ayak uydurabilmek, dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırmak için Türkiye de kurulan bu ortaklıkların içerisinde yer almaya çalışmıştır. Türkiye özellikle 1980 sonrasında uygulanan dışa açık sanayileşme politikasıyla birlikte ülke ekonomisini dünya ekonomisi ile bütünleştirme çabalarının çerçevesinde Dünya ticaret örgütüne ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na üye olmuştur. Türkiye 1996 yılında Gümrük birliğine üyeliğinden sonra Gümrük Kanunu da hızla birliğe uyumlu hale getirmek üzere çalışmalara başlamıştır. Nitekim bu doğrultuda 27 Ekim 1999 tarihli, 4458 sayılı Gümrük Kanunu yürürlüğe konulup Gümrük kanunları Gümrük Birliği doğrultusunda AB'ye uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

Gümrük Birliğinden bu yana geçen süre incelendiğinde statik etkiler açısından Gümrük Birliğinin Türkiye'yi olumsuz etkilemediği değerlendirilebilir. Yukarıda ki tablolar incelendiğinde Gümrük Birliğinin Türkiye'nin dış ticaret hacmini artırıcı bir etkisi olduğu görülmekte AB'nin Türkiye'nin dış ticaretinde Gümrük Birliği Öncesinde de sonrasında da önemli bir paya(%50)

YILDIRIM, ÖZSAĞIR; Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Gümrük...

sahip olduğu görülmektedir. Gümrük Birliği sonrasında, Türkiye'nin AB'ye olan ithalatında ve ihracatında sürekli bir artış olduğu görülmekte ancak ithalattaki artışın rakamsal olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni ise Türkiye'nin tek taraflı olarak 1971 yılı itibarıyla bazı istisnalar dışında sanayi ürünlerinde AB pazarına gümrüksüz giriş hakkına sahip olması, AB'nin ise bu hakkı 1996 yılında elde etmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

4458 sayılı kanun ile gümrük rejimlerinde yeniden adlandırılmış olup 1615 sayılı kanunda yer alan rejimler sadeleştirilmiş buna ek olarak da yeni sistemler rejime dâhil edilmiştir. Gümrük rejimleri, serbest dolaşımda olmayan(antrepo, gümrük kontrolü altında işleme, şartlı muafiyet kapsamında dâhilde işleme, transit ve geçici ithalat rejimi) eşyaya uygulanan rejim ile ekonomik etkili gümrük rejimi (gümrük kontrolü altında işleme, hariçte işleme, geçici ithalat, antrepo ve dâhilde işleme) düzenlemelerin uygulanması anlamına gelmektedir. Dâhilde işleme ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin hükümler yeni kanuna da yansıtılmış bunun yanında bu rejimlerden daha rasyonel biçimde yararlanılması yönünde düzenlemeler getirilmiştir. Türkiye'nin 1615 sayılı kanunda yer alan "aktarma rejimi" uygulamadan kaldırılmış, karadan ve denizden yapılacak aktarmalar transit rejimi altında toplanmıştır. Kısaca 4458 sayılı kanun, çağdaş bir görüşle Türkiye'nin bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte Dünya Gümrük Birliği kararları ile AB mevzuatı göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Yeni mevzuatla birlikte Türk vergi sistemide direk olarak belli başlı alanlarda etkilenmiştir. Bu alanlar gümrük vergileri, ortak gümrük tarifesi ve eş etkili mali yükümlülüklerdir. Buna göre Türkiye Gümrük Birliğine dâhil olduktan sonra AB ile ticarete var olan gümrük vergileri oranlarını ve eş etkili mali yükümlülükleri (vergi, resim, fonlar v.b) 1.1.1996 tarihi itibarıyla karşılıklı olarak tamamen sıfırlamış ve kaldırmıştır. Artık Türkiye Gümrük Birliğine dâhil bir ülke olarak, AB üyesi ülkelere ithalatta herhangi bir gümrük vergisi veya eş etkili mali yükümlülük alamamakta, buna karşılık Türkiye'den üye ülkelere gerçekleşen ihracatta da aynı şekilde gümrük vergisi veya buna eş etkiyi doğuran mali yükümlülükleri ödememektedir. Ayrıca taraflar arasındaki ticarete daha önce mevcut bulunan kontenjan, kota v.b kısıtlamalarda birliğe üyelikle birlikte kaldırılmış ve yeni mevzuatta ilgili düzenlemeler yer almıştır. Tüm bunlara ek olarak Türkiye ile üye devletlerarasındaki rekabet eşitliğini bozacak hiçbir önlem alınmayacaktır. Birliğe giriş sürecinde ortaya çıkan bu gelişmelerin yan etkileride olmuştur. Bu noktada Türk şirketleri ve yatırımcıları Birlik ülkelerindeki muhataplarıyla rekabet edebilecek düzeye gelmesi, Türk ekonomisinin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinin hızlandırılması bakımından Gümrük Birliği gerek bu doğrultuda yenilenen gümrük mevzuatı gerekse de idari

kapasitenin geliştirilmesi açısından son derece yararlı olmuş, AB'ye tam üyelik yolunda Türkiye'nin kararlılığını göstermiştir. Türkiye Gümrük Birliğine uyum doğrultusunda yeni mevzuatı 1999 yılında yürürlüğe girmesinden itibaren gümrüklerde birliğe uyum çalışmaları hızlanmıştır. Bu doğrultuda bilgisayar sistemine geçilmesi ve adaptasyonun sağlanması, AB tarafından öngörülen ve üye ülkelerde kullanılmakta olan NCTS(bilgisayarlı ortak transit sistemi) sistemine entegrasyonun sağlanması, ITMS (AB tarife sistemi) entegrasyonun sağlanması, elektronik belge kullanılmasına yönelik; gümrük ve dış ticaret uygulamalarının sadece kağıttan arındırılmayarak aynı zamanda basitleştirilerek ve standart hale getirmeye yönelik çalışmalarda önemli bir yol almış bulunmakta ve bu doğrultuda çalışmalarda hızla devam etmektedir.

Türkiye'nin 1999 yılındaki yeni kanunla ve daha sonraki müktesebatla neredeyse tam olarak uyumunu sağlamış olmakla birlikte bazı önemli sorunlar devam etmiştir. Bu sorunlar; idari yaptırımların az olması sebebiyle caydırıcılığın olmaması, gümrüklerdeki altyapı sorunları, hizmet binalarının yetersizliği, uzmanlaşmış personel yetersizliğidir. Bunun yanında gümrük denetimlerinde fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan tedbirler zayıf kalmakta ve öneli ölçüde iyileştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunların dışında, temsil yetkisine sahip gümrük müşavirleri, firma temsilcilerinin gümrük mevzuatına yeterince hâkim olamamaları nedeniyle hatalar yapmakta buda gümrük işlemlerinde verimliliği düşürmektedir. Bu konuda firmalar bilinçlendirilmelidir.

Türkiye'de gümrüklerin ve gümrük işlemlerinin daha verimli bir hale gelmesi için; özellikle ithalat ve ihracat işlemlerinin yoğun olduğu şehirlerde lojistik üsleri kurulmalıdır. Gümrükleme sonrası denetimlerin artırılması, sınır kontrolünü güçlendirme çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Tüm bunlara ek olarak Ar-Ge'ye, ileri teknoloji kullanılmasına, bilgi ve eğitime gereken önemin verilmesi zorunludur. Her alanda olduğu gibi gümrük alanında da yeni gelişmelerle beraber değişimlerde söz konusu olmaktadır. Ülkemizde gerek mevzuat gerek uygulama anlamında Avrupa Birliğine uyum doğrultusunda gereken şartların yerine getirilmesi anlamında gerekenler zaman kaybetmeden yapılması ülkemiz dış ticaret rejimi açısından iyi olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, F., (2000), Dâhilde İşleme Rejiminin Yasal Mevzuat ve Fiili Uygulamalar Açısından Değerlendirilmesi. **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:144, ss. 34.
- Akçin, R. ve Yunar, M. (1994). **Avrupa Birliği Mevzuatında Gümrük Rejimleri Ve Gümrük Rejimleri Beyanları**. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Kontrolörleri Yayınları, İstanbul, ss. 6.
- Aydoğan, O.. (2007), **Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye'nin AB ve Üçüncü Ülkelerle Olan Dış Ticaretinin Değerlendirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss. 93, 108.
- Canitez, M., (2008), **Uygulamalı Gümrük Mevzuatı**. Gazi Kitapevi, Ankara, ss. 1-2, 21 -23, 25, 30-31, 70-71, 169,171
- Çelik, B. ve Coşkun. Ş., (2002), Gümrük İdarelerince Tahsil ve Takip Edilen Vergi ve Fonlar, **Gümrük Dünyası Dergisi**, Sayı: 33, ss.17-23.
- Dölek, A., (1999), **Mevzuat Işığında Dış Ticaret İşlemleri ve Piyasa Uygulamaları**. Beta Basım Yayım, İstanbul, ss.199.
- Erol, D., (2004), **Geçici İthalat Rejimi**. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara, ss.10, 40.
- Köksal, M.Z., (2011), **Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye'nin İhracatında Yaşanan Gelişmeler: Dâhilde İşleme Rejiminin Kullanımı Ve Türk Otomotiv Sektöründen Ampirik Tespitler**. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara, ss. 16, 22, 23.
- Gökçelik, C., (2005), **Gümrük rejimleri**. Ayrıntı Basımevi, Ankara, ss. 51-52, 148, 164-166.
- Şedele, U., (2009), **Türkiye'deki Transit Rejimi, Karşılaşılan Sorunların Analizi ve Çözüm Önerileri**. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara, ss. 3-4
- Şekeroğlu, G., (2007), **Türk Gümrük Mevzuatı'nın Topluluk Mevzuatına Uyumu**. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss. 61, 70
- Uzun, S., (2006), **AB'ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulamaları ve Değerlendirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, ss. 29, 45, 59, 95.
- Yerci, C., (2001), Vergi Avantajı Getiren Bir olanak: Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi. **Vergi Sorunları Dergisi**, sayı: 150, ss.34-35.
- <http://www.ekonomi.gov.tr>.